

Redengevende beschrijving jonge monumenten Houtskeletbouwwoningen Doorslag Nieuwegein

29-08-2022

leon sebregts
architect | architectuurhistoricus
bernard de waalstraat 23
3555 bg utrecht
+31 6 52085099
mail@leonsebregts.nl
www.leonsebregts.nl

Houtskeletbouwwoningen Doorslag

Architect:	Ton Alberts (1927-1999) en Nico H. Andriessen (1923-1996)
Ontwerpjaar:	1978-1979
Bouwjaar:	1980-1981
Opdrachtgever:	Woningbouwvereniging Jutphaas (huur- en premiekoopwoningen) Nationaal Vastgoed B.V. (vrije sector koopwoningen)
Adres:	Matkopsingel 1-27 / Zwartkopplein 1-14 / Klauwiersingel 1-29 / Braamsluiper 34-86 / Groenling 15-35 / Postduif 1-9 / Houtduif 1-18 / Sierduif 1-53 (oneven nummers) en 2-20 (even nummers) / Tjiftjaf 1-7 / Boomkruiper 1-17 / Winterkoning 2-14 (even nummers) / Goudvink 46-66 (even nummers) / Rotskruiper 2-24 (even nummers)

De wijk Doorslag Noord kenmerkt zich door de aanwezigheid van enkele experimentele woningbouwprojecten in een labyrinthische woonerfstructuur. Op diverse plekken vormen historische elementen een uitgangspunt voor de stedenbouwkundige opzet. Centraal in Doorslag geven enkele historische waterlopen in noord-zuidrichting en de Randijk structuur aan een grootschalig plan met in totaal 261 houtskeletbouwwoningen. Nieuwegein kent een traditie van houtskeletbouw. Na een landelijke, door de houtindustrie georganiseerde prijsvraag in 1976 werden in diverse steden in Nederland de winnende plannen gerealiseerd. In Nieuwegein gebeurde dat in Fokkestee Noord en Zuid. Ook op andere plekken is met de bouwmethode geëxperimenteerd.

Het grootste houtskeletbouwproject in Nieuwegein is Cederhof in Doorslag. Het bestaat uit een mix van huur- (woningwet) en koopwoningen (premiekoop en vrije sector) die op basis van een Canadees houtskeletbouwsysteem zijn gebouwd. De architecten Nico H. Andriessen en Ton Alberts werkten eendrachtig samen in een stedenbouwkundig plan van Kuiper Compagnons. Andriessen ontwierp het centrale deel van de buurt: een krans van huurwoningen rondom een complex met basisscholen. Doorgangen tussen de blokken en poorten in de bebouwing geven voetgangers toegang tot het schoolterrein. Ook was hij verantwoordelijk voor de eenvoudige huurwoningen in twee U-vormige blokjes in het zuidwesten van de buurt. Alberts ontwierp een lange rij vrije sector koopwoningen van vier lagen met terrasvormige tuinen langs de historische Randijk, een mix van premiekoop- en huurwoningen langs Braamsluiper en Boomkruiper en een U-vormig blok rondom een speelweide in het noordelijk deel van de buurt. Gezamenlijk werkten Andriessen en Alberts aan de beneden- bovenwoningen die in de gehele buurt op hoeken, uiteinden van blokken en ter plaatse van onderdoorgangen (hoogte)accenten vormen.

Andriessen kreeg vooral bekendheid als pionier van de kleinschalige stadsvernieuwing en als stadsarchitect van Haarlem. Hij werkte doorgaans in een aan het modernisme verwante architectuurstijl, waarin hij stevast zocht naar een menselijke schaal. Alberts heeft naam gemaakt met zijn op antroposofische leest geschoeide organische architectuur. In eerste instantie ontwierp hij echter in een sobere, moderne stijl. Alberts bewonderde Gerrit Rietveld (1888-1964) en De Stijl en zag het gebruik van rechthoekige vormen als een noodzakelijke ontwikkelingsfase: 'Alleen wanneer een cultuur die fase heeft doorgemaakt, kan zij zich verder ontwikkelen in de richting van spiritualiteit. Ik ben ervan overtuigd dat er op den duur alleen nog maar organisch zal worden gebouwd.' Met zijn ontwerp voor de Emmauskerk in Nieuwegein (1975-1977) ontdekte hij de schuine lijn en ontwikkelde zijn architectuur zich steeds meer richting een organische vormtaal. Samen met bureaupartner Max van Huut (1947) ontwierp hij onder andere het voormalige hoofdkantoor van ING in Amsterdam ('Het Zandkasteel') en het kantoor van de Gasunie in Groningen. Ook realiseerde het bureau vele woningbouwprojecten in uitbreidingswijken en groeikernen.

Door verspringende rooilijnen, verschillende bouwhoogtes en wisselende dakrichtingen biedt Cederhof een zeer gevarieerde aanblik. Woningen zijn afzonderlijk herkenbaar. Doordat woonblokken ten opzichte van elkaar verspringen, ontstaan gemeenschappelijke en individuele plekken. Aanbouwen, erkers en overstekken zorgen voor een menselijke maat en een geleidelijke overgang tussen openbaar en privé. Het dakvlak, dat vaak tot op goothoogte van de begane grond doorloopt, is als vijfde gevel prominent in de buurt aanwezig. Schuine lijnen komen verder terug in de trappen die toegang geven tot de bovenwoningen.

De beneden-bovenwoningen die verspreid over de buurt voorkomen (op hoeken, uiteinden en bij onderdoorgangen) hebben als enige een in een beige baksteen gemetselde begane grondvloer. Alle andere gevels zijn bekleed met western red cedar hout, dat zowel horizontaal (bevelsiding) als verticaal (channelsiding) is toegepast. Bruin gemoffelde aluminium kozijnen liggen vlak in de gevel en zijn zeer slank uitgevoerd. Op de schuine dakvlakken liggen rode of zwarte betonpannen.

Inmiddels is Cederhof een staalkaart geworden van alle in de afgelopen veertig jaar verkochte soorten (nep) hout, kozijnen en voordeuren. Op een aantal plekken is de gevel in de loop der tijd in een duidelijk afwijkende kleur geschilderd. Ook in uitbouwen en erfafscheidingen hebben bewoners creatieve oplossingen gezocht. Door de grote variatie die is ontstaan in materiaal- en kleurgebruik en door grote verschillen in de staat van onderhoud is de buurt niet meer de eenheid die ze ooit was. Bij de vrije sectorwoningen van Alberts langs Sierduif/Randijk en Tjiftjaf is de oorspronkelijke opzet nog het meest aanwezig.

Op grote lijnen vormen onderstaande drie kenmerken de karakteristieke uitstraling van het Cederhof:

1. Stedenbouwkundige opzet, met daarbij
 - a. Stratenpatroon
 - b. Groenstructuur
 - c. 'Krans' rondom het scholencomplex
2. Speels beeld met daarbij
 - a. Verschillende bouwhoogtes en hoogteaccenten
 - b. Verspringende rooilijnen
 - c. Wisselende dakrichtingen
3. Materialisering met daarbij
 - a. Gevelbekleding
 - b. Gemetselde baksteen (begane grond)
 - c. Rode of zwarte betonpannen
 - d. Ranke kozijnen in kleur van gevel

Waardering

1. Cultuurhistorische waarden
 - Van belang als bijzondere uitdrukking van een woonomgeving met aandacht voor gemeenschapszin, kenmerkend voor de tijdsgeest van de bouwperiode. Sterk geloof dat architectuur kan bijdragen aan het creëren van een betere samenleving. De buurt omkranst een scholencomplex met basisscholen dat daardoor beschut, beschermd en verkeersluw is gelegen. De gemeenschappelijke ruimte in de school ('De Kuil') wordt ook voor buurtactiviteiten gebruikt.
 - Van belang vanwege de inpassing van verschillende typen woningen voor verschillende doelgroepen in één buurt, met een overkoepelende vormgeving.
 - Van belang als onderdeel van de experimenteerdrijf met hout(skelet)bouw in de tweede helft van de jaren zeventig. Bij de introductie van de

houtskeletbouwmethode speelden zowel ideële (toenemend milieubewustzijn) als economische aspecten (voordelen van prefabricage, snel en goedkoop bouwen) een rol. Door de economische neergang vanaf 1979 verdween de bouwmethode uit het straatbeeld om pas enkele jaren terug aan een grote opmars te beginnen.

- Cederhof is wellicht te beschouwen als een monument van de menselijke vindingrijkheid. Het is een levend monument, waar mensen in navolging van het experiment met de bouwmethode zelf hebben geëxperimenteerd met materialen, kleuren, kozijnen, voordeuren, aanbouwen en erfafscheidingen. De eenheid van weleer is hierdoor deels verdwenen, maar het past bij een buurt die is ontworpen vanuit het gedachtegoed mensen niet meer als eenheidsworst te behandelen en een eigen plek op aarde te geven.

2. Architectuurhistorische waarden

- Van belang als grootschalig voorbeeld van een buurt met houtskeletbouwwoningen, een bouwmethode waarmee in de tweede helft van de jaren zeventig veelvuldig werd geëxperimenteerd in uitbreidingswijken en groeikernen. De gevels van de woningen zijn vrijwel geheel in hout afgewerkt (western red cedar).
- Van belang vanwege de plaats in het oeuvre van Nico H. Andriessen en Ton Alberts. Alberts werd later in zijn carrière samen met bureau-partner Van Huut het gezicht van een op antroposofische leest geschoeide organische architectuur. In Doorslag komen zijn antroposofische uitgangspunten vooral tot uitdrukking in de aandacht voor de menselijke maat en in de zorgvuldige vormgeving van overgangen tussen het gemeenschappelijke en het individuele, tussen openbaar en privé. Ook het gebruik van natuurlijke, 'aardse' materialen en de aanwezigheid van groen en water dragen bij aan de beleving.
- Van belang vanwege de zeer gevarieerde aanblik die de buurt biedt, door de aanwezigheid van diverse woningtypes, verspringende rooilijnen, verschillende bouwhoogtes en wisselende dakrichtingen.
- Bijzonder qua vormgeving zijn met name de vierlaagse woningen aan Sierduif met terrasvormige tuinen aan de Randijk en de beneden-bovenwoningen die in de gehele buurt (hoogte)accenten vormen. Deze woningen verkeren over het algemeen het meest in oorspronkelijke staat. Kenmerkend zijn een afwisseling in de horizontale en verticale toepassing van western red cedar en een kleurenmix van bruintinten.

3. Situationele en ensemblewaarden

- Van belang als onderdeel van een reeks experimentele woningbouwprojecten in Doorslag Noord.
- Van belang als op zichzelf staande buurt met een zeer sterke, eigen identiteit.
- Van belang vanwege het feit dat historische structuren (waterlopen, perceelrichting, Randijk) het uitgangspunt vormden voor het stedenbouwkundig plan. Dit was eind jaren zeventig geen vanzelfsprekendheid.
- Van belang vanwege de zorgvuldig ontworpen overgangen tussen collectief en individueel, openbaar en privé.
- Bijzonder en kenmerkend voor de tijdsgeest van de bouwperiode is het feit dat de buurt een scholencomplex met basisscholen omkranst. Doorgangen tussen bouwblokken en poorten in de bebouwing bieden voetgangers toegang tot een beschut binnenterrein, waar kinderen veilig kunnen leren en spelen.

4. Identiteitswaarde

- Inwoners van Nieuwegein waarderen de buurt als een van de eerste grootschalige experimenten met houtskeletbouw in Nederland. Ze zien de wijk als een voorbeeld

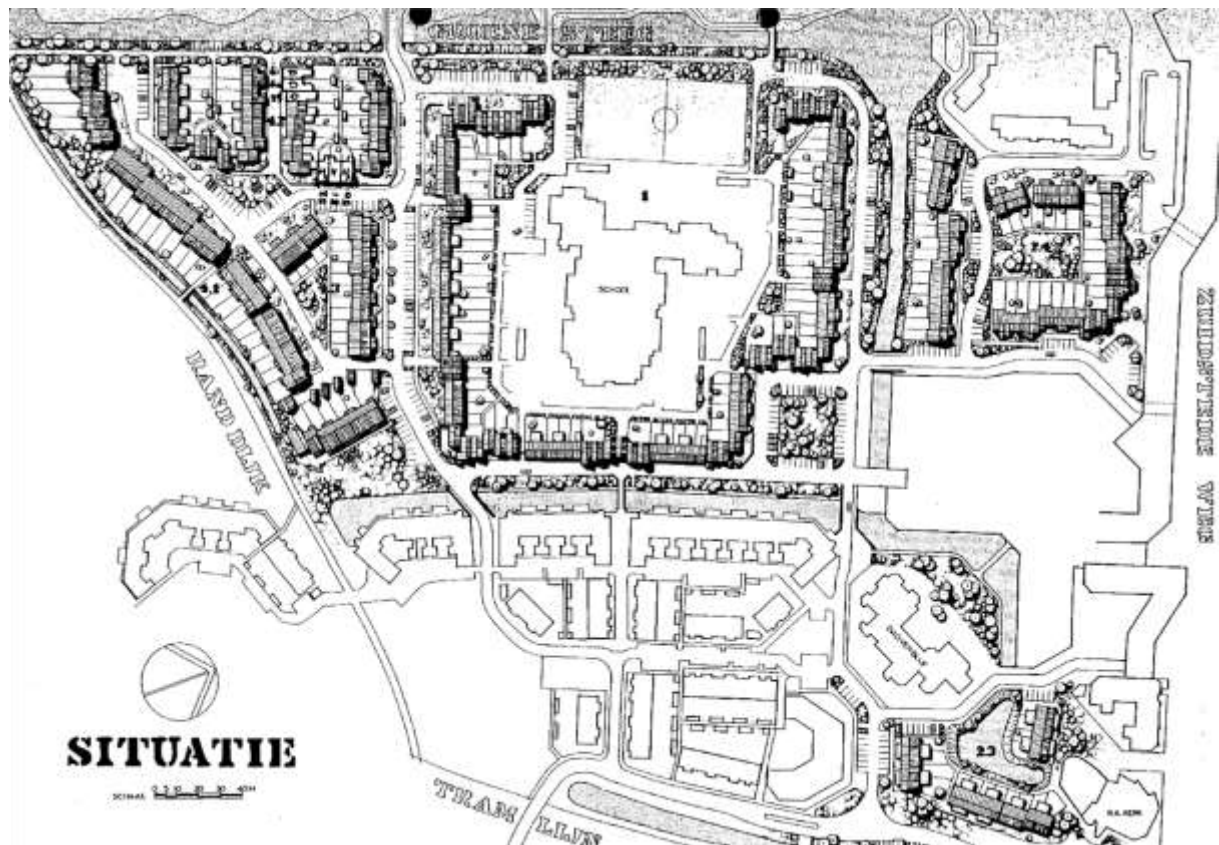
voor huidige en toekomstige ontwikkelingen met hout(skelet)bouw. De buurt heeft actualiteitswaarde: houtbouw als bewezen concept voor een duurzame stad.

5. Belevingswaarde

- De buurt roept bij veel Nieuwegeiners een romantisch beeld op. Het is er volgens hen knus en gezellig. Typeringen als 'boomhut' en 'indianendorp' worden genoemd.
- Veel bewoners maken zich zorgen om de slechte staat van onderhoud van verschillende woningen en het feit dat bewoners hun eigen gang gaan met materialen en kleuren.
- De ligging van de vrije sectorkoopwoningen met terrasvormige tuinen langs de Randijk, een belangrijke fietsroute, ervaren inwoners van Nieuwegein als zeer fraai.

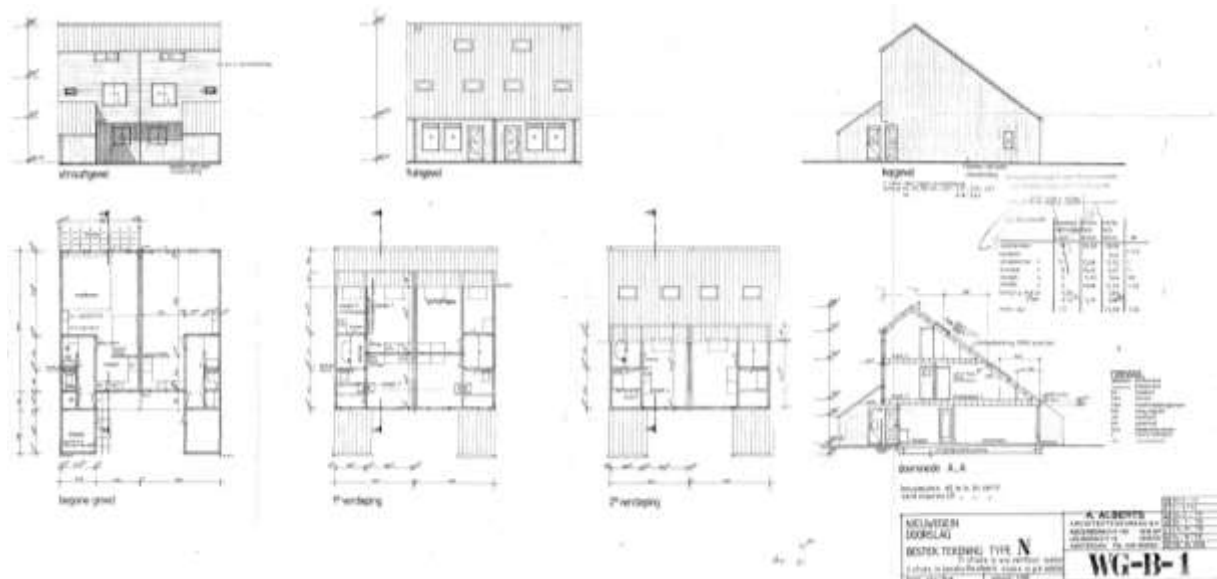
Luchtfoto (2010) met een overzicht van houtskeletbouwbuurt Cederhof. De buurt omkranst een complex met basisscholen (Het Utrechts Archief).

Situatietekening van Cederhof. De vrije sector koopwoningen bevinden zich langs de Randijk, de premiekoopwoningen op andere prominente plekken in de buurt, zoals op uiteinden en hoeken (Bouwdossier gemeente Nieuwegein).

Ton Alberts en een van zijn bekendste ontwerpen, het voormalige hoofdkantoor van ING ('Het Zandkasteel') in Amsterdam (1987) (www.vpro.nl / Archief Architectenbureau Alberts & Van Huut).

Ontwerptekeningen premiekoopwoningen en woningwet huurwoningen aan onder andere Braamsluiper, Boomkruiper, Winterkoning en Rotskruiper. Ontwerp Alberts (Bouwdossier gemeente Nieuwegein).

Zicht door de straat Postduif richting de krans rondom het scholencomplex. Links woningwet huurwoningen (ontwerp Andriessen), rechts premiekoopwoningen (ontwerp Alberts) (Sebregts, 2021).

Ontwerptekeningen vrije sector koopwoningen langs Sierduif (voorzijde) en Randijk (achterzijde). Ontwerp Alberts (Bouwdossier gemeente Nieuwegein).

Vrije sector koopwoningen langs Sierduif (voorzijde, rechtsboven) en Randijk (achterzijde, linksboven en onder). De woningen hebben langs de Randijk terrasvormige tuinen (Sebregts, 2021).

Uitwerking van de hogere woningen (hoeken en onderdoorgangen) in de krans rondom het scholencomplex en op andere prominente plekken in de buurt. Ontwerp Alberts en Andriessen (Bouwdossier gemeente Nieuwegein).

Uitwerking van een hoek in de krans rondom het scholencomplex (hoek Tjiftjaf) (Sebregts, 2021).

Oorspronkelijke materialisatie: western red cedar in channelsiding (verticaal rabat) en bevelsiding (horizontaal rabat) en zeer slanke bruin gemoffelde aluminium kozijnen. De originele voordeur is nog op enkele plekken aanwezig (Sebregts, 2021).

Woningwet huurwoningen en enkele premiekoopwoningen (hoeken en poorten) rondom het scholencomplex. Ontwerp Andriessen (Bouwdossier gemeente Nieuwegein).

Poorten en doorgangen in de krans rondom het scholencomplex (Sebregts, 2021).

Een blok met hogere woningen vormt aan het groene Zwartkopplein een entree tot de buurt (Sebregts, 2021).